

Meşrûtiyetten demokrasiye BEDIÜZZAMAN

Risale-i Nur

E N S T İ T Ü S Ü

Bediüzzaman Said Nursî, özgürlüğün önemini EKMEKSİZ YAŞARIM, HÜRRİYETSİZ YAŞAYAMAM diyerek ifade eder. Bediüzzamana göre hürriyet insanı insan yapar ve hayvanlıktan kurtarır. Onun hayatına baktığımız zaman kendi hürriyetinden ve özgürlük düşüncesinden asla taviz vermemiş olduğunu görürüz. O, şahsî menfaatini, aklını, hayatını feda etmiş, padişahlara, en zalim reislere, yıkıcı komitelere, dış güçlere asla boyun eğmemiştir. Hakkı her şeyin üstünde tutmuş, her zemin ve zamanda Kurândan ders aldığı yüce hakikatleri ifade etmiştir. Bu cesaretiyle de tahkiki iman davasının en büyük özelliği olan hürriyet meşalesini asla elinden bırakmamıştır.

Bediüzzaman, dünyanın geçirdiği büyük değişimlere sahne olan 20. yüzyılın başlarında İstanbuldadır. Bu dönemde, özgürlük düşüncesi dünyanın her yerinde etkili olmaya başlamıştır. Hürriyetin baş döndürücü etkisi en otoriter yönetimleri değişikliğe zorlamaktadır. En güçlü mutlak monarşiler tarihe karışmaya başlamıştır.

Yüzyıldır yenileşme çabası içinde olan Osmanlı Devleti, 23 Temmuz 1908de 2. kez meşrutiyeti ilan ederek demokratikleşme yolunda en büyük adımı atmış oldu. Aydınlar, ulema, askerî ve sivil bürokrasi ve halkın ileri gelenlerinin tam desteğini alan Jön Türkler, Bediüzzamanın ifadesiyle bir inkılab-ı azim gerçekleştirdiler. Artık ülkemiz, mutlak monarşi yerine, yetki ve sorumlulukları anayasa ile belirlenen parlamenter bir rejime kavuşmuştu. Siyasi partilerin katıldığı seçimlerin sonucunda meclisi, anayasal sınırları içinde padişahı ve kabinesiyle yeni yönetim çalışmaya başlamıştı.

Ancak böylesine büyük bir inkılâbın sorunsuz gerçekleşmesi mümkün değildi ve siyasal çatışma devam etmekteydi. Mutlakiyet dönemindeki konumlarını ve çıkarlarını korumak isteyen çevreler anayasal parlamenter rejime karşı propagandaya başladılar. Demokratikleşmeye bir şekilde karşı olanlar halkın hassasiyetlerini, özellikle dini duygularını kullanmaktan da çekinmiyorlardı. Meşrutiyet aleyhinde faaliyet gösteren ve din adına demokratikleşmeye karşı çıkanlara Bediüzzaman ruh-u meşrutiyet, Şeriattandır; hayatı da ondandır diyerek cevap verdi. Şariatın bu âleme gelmesinin en büyük sebeplerinden birinin dünyadan baskıyı ve zorbalığı kaldırmak, hürriyeti yerleştirmek olduğunu söyledi. O bu iddialarını Kurân ve Hadise dayandırarak, kesin delillerle ispatlamıştı.

Said Nursî, İşlerinde onlarla istişare et, onların işleri aralarında danışmayla olur âyetlerinin ışığında, demokratik sistemin dinin esasıyla çelişmediğini belirtmişti. Dört Halifenin Sahabelerin seçimiyle iş başına geçtiğini belirten Bediüzzaman, Kavmin efendisi, ona hizmetkâr olandır hadisinin işaretiyle, millet hakimiyetinin gerekliliğine dikkat çekmişti. Bu hakimiyetin bir ifadesi olan meclis, meşvereti emreden âyetlerin tecellisi idi.

Meşrutiyetin ilanının üçüncü gününde Sultan Ahmet mitinginde ve daha sonra Selânik Meydanında tekrarladığı Hürriyete Hitap nutkunda, bütün bir milletin hürriyete olan özlemine tercümanlık etmiş ve bu metin o zaman birçok gazetede

yayınlamıştı. Bediüzzaman birçok gazetede yayınlanan Meşrutiyeti destekleyen yazılarıyla, sistemin düzgün işleminin önünde büyük bir engel oluşturan medyayı da uyarılmıştı. Onları asıl vazifelerini yapmaya çağırılmış, halkın doğru haber alma hakkına saygı duymalarını ve kamuoyunu rencide etmemelerini istemişti.

O, demokratikleşmenin, Osmanlı coğrafyasında yaşayan toplulukların ve İslâm dünyasının kalkınmasında tetikleyici unsur olacağından emindi. Bu yüzden Doğu illerinde en etkili altmış aşiret reisine başbakanlık yoluyla telgraflar çekerek, onları rejim karşıtı provokasyonlara karşı uyardı. Onlardan Meşrutiyeti desteklemelerini istedi ve bu isteğine bütün aşiretlerden olumlu cevaplar geldi.

Bu sancılı değişim sürecinde provokasyonların etkisiyle yaşanan ayaklanmalarda, Bediüzzaman hep yatıştırıcı rol oynadı, Meşrutiyetten asla taviz verilmemesini her fırsatta savundu. 31 Mart hadisesinde Meşrutiyetin gerektirdiği teknik alandaki gelişmelere karşı isyan bayrağını açan sekiz tabur askeri bir tek nutukla ikna etmeyi başardı.

1910 yılında İstanbul'dan Doğu illerine yaptığı seyahatte, Kürt aşiretlerine, meşrutiyetin esaslarını İslâm dininden aldığını anlattı. Demokratik sistemin aleyhinde zihinlerde oluşan bütün sorulara, aydınlatıcı cevaplar verdi.

Demokrasinin bir gereği olan azınlık haklarının korunması konusunda adaleti ön planda tuttu. Özellikle yeni rejimin sağladığı azınlık haklarına İslâm dini açısından yapılan itirazlara, Acaba bir şeriat, karıncaya bilerek ayak basmayınız dese, tâzibinden men etse, nasıl benî Âdemin hukukunu ihmâl eder? diyerek, kanun karşısında herkesin eşit olduğunu savundu. Hukukta şah ve geda birdir, müsavatsız adalet adalet değildir hakikatleri ışığında, dini, ırkı, makamı ne olursa olsun, herkesin kanun önünde eşit hakları taşıdığını ifade etti.

Ayrıca, azınlıkların, Mecliste söz sahibi olup milletvekilliği, valilik ve kaymakamlık yapabileceğini, zira demokratik bir devlette makamların bir ayrıcalık ve üstünlük vasıtası değil, hizmetkârlık ve mesuliyet gerektiren vazifeler olduğunu söylemişti. Millettin saadet ve selâmetinin Ermeniler ve diğer komşularla kurulacak dostluklarla sağlanacağını, düşmanlık ve tahammülsüzlüğün her cihette ülkemize zararlı olacağını vurgulamıştı.

1911 yılında zamanın büyük âlimlerinin ısrarlı davetleri neticesinde; Şamda Emeviye Camiinde bir hutbe vermişti. On bin kişinin büyük ilgiyle dinlediği ve daha sonra kitap halinde yayınlanan bu hutbede Bediüzzaman, Avrupanın hızla ilerlemesi ve medeniyet yarışında ön safta yer almasına rağmen, İslâm âleminin neden geride kaldığı sorularına cevaplar veriyordu. Müslümanları geride bırakan en önemli sebep olarak, İslâm âlemindeki mutlakiyet idarelerini gösteriyor, istibdat yönetiminin sonucu olan problemleri teşhis ederek, Kurândan aldığı çözümleri sunuyor ve şöyle diyordu: En büyük kıt'a olan Aşyanın geri kalmasının bir sebebi, şurâ-i hakikiyi yapmamasıdır.

Osmanlı topraklarının Avrupalı devletler tarafından işgaline karşı başlayan Bağımsızlık Mücadelesinde de, Bediüzzamanı hep ön saflarda görüyoruz. O, hayatı boyunca olduğu gibi, Millî Mücadele sırasında da hep birlik ve beraberlikten yana olmuş, bu alanda atılan her adımı desteklemiştir. Birinci Dünya Savaşında gönüllü alay komutanı olarak Bitlis ve Muşun savunmasında savaştığı gibi Kurtuluş Savaşında da hem kendisi, hem talebeleri canlarını ortaya koyarak büyük fedakârlıklar göstermişti. İstanbulun işgal eden İngilizlerin etkisi altına giren Şeyhülislâm ve bazı âlimlerin Kurtuluş Savaşı aleyhine yayınladıkları fetvaya karşı bir fetva ile cevap vermişti. İstiklâl Mücadelesini cihad, savaşanları da mücahit olarak ilan ederek, ülkenin Bağımsızlık Mücadelesini sonuna kadar desteklemiştir. İngiliz yanlısı propagandalara karşı Hutuvat-ı Sitte eserini neşrederek, ücretsiz dağıtmış, bu eser halka büyük moral ve heyecan vermiş, İngiltere hükümetini büyük bir çaresizliğe uğratmıştı. Kamuoyunda İngilizlere karşı büyük bir etki yapan bu eser yüzünden işgal komutanı Bediüzzaman için vur emri çıkartmıştı.

Said Nursî, bu sıralarda birlik ve beraberliği bozma çabalarının bir uzantısı olan bölücülüğe karşı oldu. Bağımsız bir Kürt devleti kurma çabası içinde olan Kürt Teali Cemiyeti liderlerinden Şerif Paşa gibi zatlara gazeteler vasıtasıyla bir protesto yayınlanmasında Kürt aydınlarına öncülük etti. Kürtlerin onları tanımadığını ve temsil yetkilerinin de olmadığını belirterek, bu oyuna alet olanların Kürtlerin ve vatanın düşmanı olduğunu söyledi. Ülkenin maddî-manevî birlik ve bütünlüğünü sonuna kadar muhafaza etme gayretinde oldu. Bu çalışmalar kısa bir sürede netice verdi ve bu cemiyet ve mensupları tarih sayfasından çok kısa bir sürede yok olup gitti. Bediüzzaman hem içte, hem de dışta ülkenin bütünlüğünü bozucu her türlü faaliyetin karşısında yer alarak, her zaman ve zeminde demokratik toplum esaslarının

sağlam zeminlere yerleştirilmesi için çalıştı.

Bediüzzamanın İstanbuldaki çalışmalarını ve mücadelesini yakından takip eden Mustafa Kemal ve arkadaşları, müteaddit defalar çektikleri telgraflarla Bediüzzamanı ısrarla Ankara'ya davet etmişlerdi. Bu davete icabet ederek, 1922 yılının Kasım ayı ortalarında Ankara'ya gitmiş, BMM'de düzenlenen resmî hoşgeldin merasimiyle karşılanmıştı. Kürsüde alkışlarla okunan beyannamesinde Bediüzzaman, yeni kurulacak düzenin hangi esaslar çerçevesinde oturtulması gerektiğine dair hükümete tavsiyelerde bulundu. Şu inkılab-ı azimin temel taşları sağlam gerek uyarısını yaparak, Meclisin kamuoyunun hassasiyetlerini daima göz önünde bulundurarak hareket etmesini istedi.

Bediüzzamanın fikirleri ve çabalarının ülke için lüzumuna inanan Ankara hükümeti kendisine milletvekilliği, Şark Umumi Vaizliği gibi makamları teklif ederek birlikte çalışma arzusunu gösterdi. Ancak Bediüzzaman yeni oluşan iktidarın görüşleriyle uzlaşamayacağını farkına vararak bu teklifleri geri çevirdi.

Bediüzzaman, demokrasinin temel ilkelerinden biri olan Kanun Üstünlüğünü kuvvet kanunda olmalı yoksa istibdat tevzi edilmiş olur diyerek dile getirdi. İstibdadın sadece şahıslarda değil, kurumlarda da söz konusu olabileceğini, komitecilikle daha da şiddetlenip çok zulümlere sebebiyet verebileceğini belirtti. Bu uyarılarda da zaman onu haklı çıkardı, toplum Cumhuriyet döneminde yirmi yedi yıl süren tek parti diktatörlüğünü yaşadı.

Bediüzzaman, tek parti iktidarı boyunca uygulanan keyfi muamelelere karşı muhalefetini, hep meşrû zeminde sürdürdü, müsbet hareketi tercih etti. Hiçbir zaman şiddet eylemlerine yönelmedi ve hem talebelerini hem de halkı bu konuda ikaz etti. Muhalefetini fikri alanda yürüterek, eserler neşretti ve düşüncelerini özgürce ifade hakkından hiçbir zaman vazgeçmedi.

Bediüzzaman, eserlerinde hiç kimseyi ayırma tabi tutmadan, herkese önce insan olarak değer verdi. O ferdi devlete feda eden yaklaşımın aksine, Hak haktır, küçüğüne, büyüğüne bakılmaz, bir masumun hakkı umumun hatırı için de olsa feda edilemez diyerek, birey hak ve hürriyetlerini öne çıkardı. Hürriyetin ve demokrasinin en geniş şeklini göstererek, insan merkezli bir yönetim ve adalet anlayışını savundu.

Çok partili hayata geçildiğinde demokrasiyi ve temel özgürlükleri savunduğu için Demokrat Partiyi destekleyen Bediüzzaman, talebelerinin ve çevresinin de demokrat görüşün güçlenmesine katkıda bulunmalarını sağladı. Bununla birlikte parti yöneticilerini de ikaz ederek, demokrat bir partinin taşıması gereken özellikleri onlara her vesileyle hatırlattı. Bu coğrafyada yaşayan insanların mutluluğu için Demokrat Partinin gösterdiği her çabayı tebrik ederek, desteğini belirtmekten geri kalmadı. Asyanın ve İslâm âleminin istikbalde kalkınmasının birinci kapısının demokrasi ve hürriyet esasları olacağını vurguladı.

23 Mart 1960'da vefat eden Bediüzzamanın bıraktığı bu hürriyetçi mirasa sahip çıkan talebeleri gerek ülkemiz gerekse bütün insanlık için onun demokrasi, barış ve hoşgörü anlayışını devam ettirdiler. Günümüzde de, yayınlarıyla, sosyal ve kültürel faaliyetleri ile Türkiye'nin devam etmekte olan demokratikleşme sürecine önemli katkılarda bulunmaktadır.